

ATAYURTTAN ANAYURDA YÖRÜK OBALARINDA KOMŞULUK İLİŞKİLERİ

Doç. Dr. Fatih USLU
Akdeniz Üniversitesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü,
Eğitim Prog.ve Öğretim ABD.
fatihusluakdeniz.edu.tr

Özet

Günümüzde hala Anadolu'nun çeşitli yerlerinde ve Toroslarda konargöçer hayat tarzını sürdüren Oğuz boylarına Yörükler, bu yaşam tarzını yaylaklarda ve kışlaklarda devam ettiren ailelerin oturdukları çadır kümelerine de oba diyoruz. Obalar, genellikle üç beş çadırdan oluşur. Büyükşehirlerden kasabaya, köyden kırsal alana doğru gittikçe imece ve yardımlaşma artar, zira birebir ilişkiler, akrabalık ilişkileri ve zorlu yaşam koşulları, obalar arası yardımlaşmayı adeta zorunlu kılar. Yörükler, sıcakkanlı ve cömert insanlar olduğundan hayatı paylaşmak, onlar için bir zorunluluk olduğu kadar aynı zamanda bir zevktir de. Örneğin, bir keçi çobanı sırtında taşıdığı ve kendisi için hayati önem arz eden azığını komşu çobanla paylaşmaktan mutluluk duyar.

Giriş

Yörük Obalarındaki komşuluk ilişkilerini anlamak için öncelikle Yörük çadırlarının nasıl olduklarını, nasıl bir mekânsal oluşum meydana getirdiklerini ve en önemlisi çadırdaki hayat nasıl gerçekleşir gibi soruların izahı ile ancak mümkün olabilir. Yörük obaları deyince birçok insanda farklı bir zihinsel tahayyül gerçekleştiği de bir gerçektir, zira günümüzde Yörük obalarının sayısı her geçen

gün azalmakta ve sayıları ancak yüz haneli sayılarla ifade edilir hale gelmiştir. Hâlbuki obalar yakın geçmişe kadar Türklerin yaşam tarzlarıydı hatta Osmanlı İmparatorluğunun bile en şaşalı dönemlerinde hanedanların bir sarayı olsa dahi onlar imparatorluğu çadırdan idare etmeyi yeğliyorlar ve seferlerde kurdukları otağlarıyla da tüm askeri birlikleri sevk ve idare ediyorlardı.

Kara çadır, dört ana bağdan ve birkaç öksüz bağdan oluşan iplerle gerilen, orta direğin kalkmasıyla ayağa doğrulan yan direklerle kendine gelen ve sitil adındaki perdeleleriyle tamamlanan çadır, yüklüğüyle, ocağıyla, çuluyula ve ala keçesiyle süslenir. Ala çuval ve oturgun çuvallarla etrafı çevrilip sahiplerini beklemeye başlar. Peşkir orta direğe asılır, süt makinesinin çanakları ters düz edilip tele dizilir ve ocağa öksüyü sürünce çadır tamamlanmış olur.

Torosların özellikle orta ve doğu kısımlarında ayak basmadık yer bırakmayan ve Yörük aşiretleri hakkında çok önemli sayılabilecek bir katkı sağlayan bir duayenin kaleminden çadır nedir, kaç çeşit çadır vardır bir de buna bakalım;

Çadır; aşirette en kutlu oturacak şey çadırdır. Bulgar dağlarında üç türlü çadır vardır.

1- Keçi kılından yapılmış esnaf işi, el ısdarında dokunmuş ve birbirlerine dikilerek meydana getirilmiş çadırlar.

2- Koyun kılından döğerek yapılan keçe çadırlara alaçık veya alayçık çadırı denir.

3- Yalnız Bekdiklerin pamuktan dokunmuş veya keçeden yapılmış yuvarlak Derimevi çadırları vardır. Bu çadırlara Bekdik çadırları da denir.

a- Çadırların direklerine verilen isim çağdır.

b- Çadırlarda çuvalların dizildiği yerin ismine sitil denir.

c- Derim ve Alaçık çadırlarında kullanılan değneklerin ismine çubuk derler. Bu çubuklar birbirlerine eklenmiş ve derhal açılacak bir şekilde düzenlenmiştir; çubukların bir ucundan tutunca çadırın iskeleti meydana gelir (Yalkın, 1977:245).

Bekdik çadırları, Sarıkeçili ve Bozahmetli Yörüklerinkinden farklı bir forma sahiptir; Kırgız çadırlarında olduğu gibi yuvarlak bir şekli vardır bu şeklinden dolayı Bekdikler Topak Ev demişlerdir. Topak evlerin iç mekânında diğer çadırlarda da olduğu gibi bir oturma adabı vardır. Erkekler, kadınlar, çocuklar, misafirler, evin hanımı vb. herkesin oturacağı yeri bellidir. Örneğin, erkekler tarafının arka yarısının ocağın önüne gelen yere “Tör” denilir, burası erkek misafirlerin en saygınının şeref mevkiidir (Sayar, 2007: 323).

Obalar arası ilişkiler en çok ihtiyaçların tezahür etmesiyle gerçekleşir, biz buna oba komşuluğu ya da Yörük Obalarında komşuluk ilişkileri diyebiliriz. Oba komşuluğu Yörüklerde çok önem arz etmektedir. Bu durum yeni evlenecek gençlerin tercihlerini bile etkilemiştir; Yörüklerde oba komşuluğunun evlilik yapacak kişilerde önemli bir tercih olduğuyla ilgili yapılan bir araştırma sonucunu aktarıyorum; deneklere aile reislerinin eşleriyle nasıl tanıştığı sorulmuş üç yüz denekten elli üç tanesi ‘komşumuz olduğu için’ cevabını vermişlerdir (Doğan, 2004: 34).

Yağcı Bedir Yörükleri cemaatini teşkil eden ailelerin, yakın akrabalık bağları içinde oldukları söylenebilir. Bu durum göçerlerde Cemaat, Tir, Bölük, Mahalle, Oba, gibi adlarla bilinen grupların, bazı istisnalar dışında birbirlerine uzaktan veya yakından akraba olan kimseler tarafından meydana getirildiğini göstermesi bakımından önemlidir (Egawa-Şahin, 2007: 50).

‘Komşu komşunun külüne muhtaçtır’ sözü esasen ‘Oba obanın közüne muhtaçtır’ anlamında kullanılmıştır. Teknoloji ve elektriğin olmadığı çadırda en önemli ihtiyaçların başında ateş gelir. Ateş yakmak için özbe özbe alınan kibritler yeterince korunaklı bir ortam olmadığından zaman zaman ıslanır ve ateş almaz. İşte o an daha önceden odun ateşi yakmış bir komşuya ihtiyaç duyulur ve çadırda küçük çocuklardan birisi görevlendirilir ve oba komşusundan birkaç öksü alıp gelmesi söylenir. Obalar arasındaki yakın akrabalık bağları ve yaşamın zorlaması odaklı sıkı ilişkiler adeta oba komşusunu evin bireylerinden birisi yapmıştır. O kadar yardımlaşmaya ihtiyaç vardır ki günün ağarmasından gecenin zifiri karanlığına kadar obalarda gerçekleşen tüm işler esasen ortaktır. Hatta hayvanlar da belli zamanlarda birbirlerine karıştırılıp birlikte otlatılırlar. Hayvanları diğer sürülerden ayırt etmek için her sürünün bir eni vardır. En, keçi-koyunları diğer sürülerden kolayca ayırt etmek için hayvanların kulaklarının bir kısmının kesilmesi (işaretlenmesi) olayına verilen addır. Keçi yahut koyun sürülerinin günlük sağılma işlemlerinde, süt değişikliği işlerinde, ekmek yapımında, ilki zamanından sonra ayırma işlerinde, kırkımlarda, hayvanların bitlenmemesi için yapılan dezenfeksiyon işlemlerinde, ortaklaşa yapılan eğlence ve düğün merasimlerinde kısaca her an birbirlerine ihtiyaç duyan bir komşuluk ilişkisi vardır Toroslarda yaşayan Yörük obalarında...

Köy Tokat’ına kaçan eşeğin köy muhtarına bir miktar kefalet verilerek alınmasından tutun, gün içerisinde havanın ani soğuması sonucu kulakları soğuktan düşme noktasına gelmiş bir çocuğun oba komşusundan aldığı kapüşonlu gocuğu giyince ermiş olduğu rahatlama duygusuna varıncaya kadar hayatı paylaşır Yörüklerimiz. Gece hayvanlarla birlikte dağda kalıp geceleme olayına yatı adını veren çobanlar, yatıda da imeceye devam ederler, azıklarını bölüşürler,

biraz gırgır muhabbeti yapıp gülüşürler, gece ayın şavkının ortalığı aydınlattığı vakitse pür dikkat kesilirler kurt yahut ayı sürüye dalıp zarara yol açmasın diye. Çobanın birisi aşağı tarafı diğeri yukarı tarafı tutsun ki davar sürüsü zayi olmadan çadıra varabilsinler.

Eskiden yerleşik hayata geçmeyi istemeyen göçer aileler, özellikle cumhuriyetten sonra hayat şartları Yörüklüğü bırakmayı zorunlu hale getirmiştir. Yerleşik hayata geçen Yörükler ilk zamanlarda hemen birçok fonksiyonlarını kaybederek adeta üretici konumdan tüketici duruma geçmiştir (Eröz, 1991: 78). Buna karşın Ermenek'ten Anamaslara kadar uzanan Torosların yaylalarına göçen Yörüklerin bir kısmı ise hala atalarından gördükleri gibi yaşıyorlar. Eşyaları devlerle taşıyor, yaz kış kendi dokudukları kara çadırlarda yaşıyorlar. Kaç kişi olursa olsun bütün aile aynı çadırda kalıyor. Birçok çocuk ancak evlendikten sonra başka bir çadıra sahip oluyor. Onların çoğunun kendi arazisi olmadığı için kışlakta ve yaylada kiraladıkları arazilerde kalıyorlar. Kazançlarının önemli bir kısmını icarladıkları araziye yatırıyorlar. Göç sırasında birçok sorun yaşıyorlar. Muhtarlar, köy korucuları, ormancılar sorun çıkaranların başında geliyor. Muhtarlar arazilerinden geçen Yörüklerden ayakbastı parası isteyebiliyor (Oğuz, 2005: 114).

Kendisini Türkmen, Manav, Yörük, Evlad-ı Fatihan, Begdik gibi çeşitli isimlerle tanımlayan ve Oğuz boylarının Anadolu'daki tezahürleri olan göçerlerimizin yaşam alanları olan kara çadırlarda hayatla ilgili, Toroslarda yaşayan Bozahmetli Yörük Aşireti özelinde tanımlamaya çalışacağım. Bozahmetli Yörük Aşireti; Antalya'nın Manavgat, Akseki, İbradı ve Serik ilçeleri ile Konya'nın Seydişehir, Beyşehir ve Derebucak ilçeleri başta olmak Orta ve Batı Torosların güney ve kuzey yamaçlarında yerleşik, yarı yerleşik ve konargöçer olarak yaşayan bir gurubun adıdır. Evrenleri her

ne kadar Taşeli platosu ile Teke yöresi olarak tanımlansa da çeşitli göçler ve tayinlerle Türkiye'nin hemen her yerine yayılmış büyük bir aşiretten söz etmekse bir zorunluluktur. Bozahmetli Yörük çadırında hayat al horoz ütmeden başlar, örü diye tanımlanan (küçükbaş hayvanların gece ay ışığında dolaştırılması yahut ilk otlatma) diye tanımlayabileceğimiz örünün sona ermesi ile yol alır ve akşamleyin ocaktaki közlerin tamamen sönmesi ile sona erer. Sabahın ilk ışıklarının ardından çadırın yetişkin erkeği ilk görevini gerçekleştirmenin verdiği huzurla çadıra döner ve tek odalı çadıra uzun uzadıya yatan ailenin diğer bireylerini uyandırır, daha al horoz ötmemiştir bile... "Erken kalkan yol alır, erken evlenen döl alır", "gün doğmadan neler doğar" vb. sözlerle uykuları kaçan evin bireylerinde hala uyuklayan varsa horozların ötüşmesiyle uykularından vazgeçer ve küçük çocuklar oğlakları otlamak üzere çadırdan uzaklaştırılırlar. Sabahın acı ayazı kulakları çınlata dursun oğlakların ve davarların çan sesleri etrafı inletmeye başlamıştır artık. Sabah olunca hemen görev dağılımı yapılır; evin yetişkin erkeği (oba reisi) genellikle keçi ya da koyun sürülerini otlamakla görevlidir. Keçi sürülerine Bozahmetli Yörükleri'nde davar denilir ki, davar çobanı genellikle obanın reisidir. Obalar, genellikle üç-beş çadırdan oluşur. Ortalama her çadırda beş-altı çocuk ve her çadırın bünyesinde üç-beş yüz davar bulunur. Her çadırın en az bir deve, at, katır yahut eşeği, birkaç kangal köpeği, birkaç tavuğu ve her yetişkin erkeğin en az birer silahı bulunur. Huğlu, Üzümlü ya da Gencek yapımı av tüfekleri kara çadırın yüklüğünde dayalıdır. Davarların tekesi önemlidir, zira teke tüm süreye sürüldüğünden davarın tekesinin etkisi tüm sürüde görülür. Teke için genellikle başka aşiretlerden özel siparişler alınır, yüksek ücretler ödenerek adeta boy gösterisi yapılır. Tekelerin tüylerine alagırkın adında desenler vurulur, süslenir ve keçilerin savrukma dönemlerinde keçilerin içerisine salınır. Oba komşunun tekesi ile

kıyaslanır ve onunkisinden daha iyi bir teke olması konusunda fedakârlıktan kaçınılmaz. Tekenin boynuzları düzgün, burnu süme, tüyleri parlak ve boyu uzun olması tercih edilir. Kuyruğu dik, ayakları yüksek ve sekil-li, kafası büyük ve sakar olması tekenin ihtişamını artıran unsurlardır. Bozahmetli Yörük Aşireti genellikle Honamlı Yörüklerinden getirdikleri tekeleri tercih etmişlerdir. Deve, aşiretin son develi Yörüğü, Gara Ali namıyla bilinen Ali Şirin'dir. Ali Şirin'in 1995 yılında

o da mı olmadı, hadi bakalım bilek güreşi.

Yörük obalarında keçi gündelik hayatı şekillendiren temel unsurdur. Yaşam tarzlarının ve göç sürecinin de temel belirleyicisidir. Gerek kışlaktan yaylağa gerekse yaylaktan kışlağa doğru olan göç takvimini belirleyen unsur keçidir. Sarıkeçili Yörük aşiretinde kesin bir iş bölümü olmamakla beraber keçiyi genellikle genç erkekler, oğlağı ise çocuklar

güder. Sürü kışın ve yazın erken saatlerde ağıldan otlağa götürülür. İlkbaharda keçi ağıla kuşluk vakti döner ve keçilerin sağımı öğleden sonra yapılmaya başlanır. Kışın keçi kışlaktayken hiç sağılmaz bu-

hayvancılığı bırakması ile Bozahmetli Yörükleri'nde deve ile göç son bulmuştur. Son kornagöçerlerimiz genellikle modernleşmenin etkisiyle kamyonet ya da traktörlerle göçlerine devam etmekte nadir de olsa aracın gidemediği yerlerde katır ve eşeğin gücünden faydalanmaktadır. Aşirette çoban köpeği ve av tüfeği merakı da oldukça yaygındır. Sivas'ın Kangal ilçesine kadar gidip özel köpek getiren aşiret mensuplarına da rastladım, özel sipariş verip bir araba parasına av tüfeği yaptıran yağız delikanlılara da. Tabii obaların buldukları yaylalar güreş tutmaya elverişli olduğu kadar top oynamak isteyen yeni yetme gençler için de uygundur. Oba komşuluğu öyle okul, yurt ve asker arkadaşlığı gibi falan değildir; daha ötesi vardır. Güreş tutmakla başlayan yarış, çelik çomakla devam eder; yenişemeyen gençler bir de dokuztaş oynarlar,

nun nedeni keçilerin sadece yaşamlarını sürdürebilecek kadar besleniyor olmalarıdır.

Kış dönemi aynı zamanda keçilerin yavrulama dönemleridir. Gebe olan keçilerin yavrularını beslemeleri gerekmektedir. Yaz döneminde ise gün yayı davar sürüsü ayılmakta ve sadece geceleri yatmaktadır. Geceleri de ördürüm adı verilen otlatma işlemi de zaman zaman yapılmaktadır. Keçilerin sütlerinin sağım işlemi gerçekleştirildikten sonra katışma adındaki yavruları ile buluşma seçim adındaki sürüden oğlağın ayrılması ile gün nihayetlenir. Yaptığımız çalışmada Sarıkeçili Yörüklerinde teke katımı töreninin olmadığı görülmüştür. Sadece katım öncesi beslenmesine dikkat edildiği ve süslenildiği görülmüştür (Beşirli, Erdal, 2007: 125).

Ege Yörüklerini anlatan bir fasikülden biraz büyük ortalama bir kitaba göre de biraz küçük kalan bir kitapçıkta çok tatlı bir üslupla keçi kırkımı nasıl gerçekleşiyor şu şekilde anlatılıyor; kırkım zamanı geldiğinde sabahın ilk ışıklarıyla keçiler ağıl önünde toplandılar. Diğer günlerden alışıktır olan erkek keçiler beklerken dişi keçiler ağıla girdiler. Erkek keçiler ağıla girmemek için dirense de bizim zorumuzla boyun eğmek zorunda kaldılar ve ağıla girdiler. Yaklaşık altı yüz keçi ağılda toplanınca hayvanlara kılmıdayacak yer kalmadı. Bu sırada Sarıca keçiler arasında dolaştı ve keçilerden birkaç tanesini ağılın dışına attı. Onlar niye kırılmıyor diye sordüğümüzde onlar Ali Osman'ın sürüsünden karışmış olduklarını söyledi bize. Altı yüz keçinin içinden Sarıca'nın yabancı keçileri bulup çıkarması bizi şaşırtmıştı doğrusu. Bu hazırlıkların ardından taşıtlar görünmeye başladı. Traktörler, kamyonlar, binek otolar birbiri ardına geliyordu. Erkekler hemen ağıla yönelirken, kadınlar tepe üzerine yerleşmeye başladılar. Erkeklerin bir bölümü kemerlerine sıkıştırdıkları kırkık adı verilen makasları çıkarıp hemen işe koyuldular. Ağıl içerisindeki iki-üç genç yakaladıkları kırkım yapacaklara getiriyor, bir kişi keçinin sakalından ve boynuzundan tutarak hareketsiz kalmalarını sağlıyor, diğeri ise kırkımı yapıyor. Bu arada birbirileri ile şakalaşıp konuşuyorlar. Müthiş bir yardımlaşma ve sosyal yaşam örneği... Sarıca bunlar yaramaz keçi diyerek üç keçiyi kesilmesi için gönderiyor. Bunların yaramazlığını da hemen anlatıyor; sürüden ayrılıp kendi başlarına yayılan, sürünün dengesini bozan keçilermiş onlar. Öğlen olduğunda tabaklar içinde çiğir kavurması geliyor kırkımçıların yanına. Bunu yalnız erkekler yiyor. Araştırmacı hayalperestliği ile hemen bu törensel uygulamayı soruyor ve etin henüz pişmediğini çiğirin erken piştiğini anlıyoruz. Öğlen yemeğinin ardından ağıl içerisinde kalan kırılmamış keçi sayısı iyice azalıyor. Bu sırada kadınlar tarafından yapılan kavurma, pilav ve hoşmerim de hazırlanmış

oluyor. Yorgun bedenlerin enerji gereksinimleri, ikinci saatlerinde kurulan sofraya ile şölene dönüşüyor. Gün, uzun zamandır birbirileri ile görüşmemiş insanların birlikte yaşama, yaşamı paylaşma huzuruyla son buluyor (Seyirci, 2003: 43-45).

Sonuç olarak; yaşam tarzlarının doğası gereği imeceye ihtiyaç duyan Yörüklerde komşuluk ilişkileri günümüzde hala kentlerdeki çekirdek ailenin bireyler arası ilişkilerinden bile öte bir noktadadır. Fakat gelişim ve değişim sadece büyükşehirlerde gerçekleşmiyor, az da olsa kasabalarda köylerde hatta Yörük obalarında etkisini göstermektedir. Traktör ve kamyonetlerin iş gücüne katkısı sağlama, cep telefonu ve televizyonun çadırlara kadar girmesi günümüzde onları da etkilemiş az da olsa obalar arası ilişkiler de bundan nasibini almaktadır.

Geçmişten günümüze obalardaki değişim çadırların mimarisi de değişim göstermekte, ihtiyaçlara ve hava şartlarına göre çadırların şekilleri de değişmektedir. 'Batı Toroslarda göçerlerin yerleşme ve mekân sorunlarının çözümü üzerine bir deneme' adlı doktora çalışmasıyla bu alanda önemli bir ek-sikliğı gideren Mimar İbrahim Bakır; "Bölgenin coğrafi verilerinin göçer hayat üzerindeki etkileri araştırılmış ve bu verilerin göçer hayatın sürmesinde etken olduğu tespit edilmiştir. Bölgedeki göçerlerin giderek yarı göçer ve yerleşik duruma geldikleri ve mekânlarını da buna göre değiştirdikleri saptanmıştır." diye özetlemiştir. Ünlü Fransız tarihçi Fernand Braudel'in " Medeniyetler son nefeslerini yüksek dağ silsilelerinin zirvesinde verir." sözünden Yörük obalarındaki komşuluk ilişkilerinin moderniteden en son etkileneceğini fakat nihayetinde etkilenebileceğini anlıyoruz.

Kaynakça

- Yalçın, Cemal, Göç Sosyolojisi, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004.
- Seyirci, Musa, Ege Yörükleri, Derin Yayınları, İstanbul, 2003
- Bozkurt, İsmail, Anadolu Türk Aşiretleri, Ötügen Yayınları, İstanbul, 2010
- Arıkan, Çınar, Yörük Göçü, Şelale Matbaası, Konya, 2006
- Dulkadiroğlu, Ahmet, Dünden Bugüne Dulkadiroğulları, Çetin Ofset Matbaacılık, Ankara, 2002
- Uğuz, Halis, Erdemli Yörük Dili, Yeni Ufuk Yayınevi, Mersin, 2013
- Egawa, Hikari ve İlhan, Şahin, Yağcı Bedir Yörükleri, Eren Yayıncılık, İstanbul, 2007
- Oğuz, Zeki, Taşra Ve Gezgin, Çizgi Kitabevi, Konya, 2005
- Savran, Mustafa, Dumanlı, NKM, İstanbul, 2008
- Ülkümen, Osman, Karaman Ve Çevresi Türkmenleri, Özcan Ofset, Karaman, 2012
- Sayar, Ali, Bekdik Türkmenlerinin Kültürü Ve Kökleri, Bahçivanlar Ofset, Konya, 2008
- Sakin, Orhan, Anadolu'da Türkmenler Ve Yörükler, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2006
- Özönder, M.Cihat, Son Konargöçerlerin Sosyokültürel Yapısı, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2005
- Oğuz, Zeki, Yaylaların Özgür Çocukları Yörükler, Memleket İletişim, Konya, 2012
- Beşirli, Hayati, - Erdal, İbrahim, Osmanlı'dan Cumhuriyete Yörükler Ve Türkmenler, Phoenix Yayınları, Ankara, 2008
- Oğuz, Zeki, Toprak Ve Gelenek, Çizgi Yayınevi, Konya, 2005
- Beşirli, Hayati, - Erdal, İbrahim, Anadolu'da Yörükler, Phoenix Yayınları, Ankara, 2007
- Eröz, Mehmet, Yörükler, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1991
- Doğan, M.Cihangir ve M.Sait, Doğan, Yörüklerin Sosyal Ve Kültürel Hayatı Antalya Örneği, Birliğe Çağrı Vakfı, İstanbul, 2004
- Uslu, Fatih, Yengeçli Kuyu, NKM, İstanbul, 2010
- Yalkın, Ali Rıza, Cenupta Türkmen Oymakları I-II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1977
- Bakır, İbrahim, Batı Toroslarda Göçerlerin Yerleşme Ve Mekan Sorunlarının Çözümü Üzerine Bir Deneme, Selçuk Üniversitesi Doktora Tezi, Konya, 1995
- Babus, Fikret, Osmanlı'dan Günümüze Etnik-Sosyal Politikalar çerçevesinde göç ve iskan Siyaseti ve Uygulamaları, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- Benedict, Ruth, Kültür Örüntüleri, öteki Matbaası, Ankara, 1998.
- Braudel, F., Akdeniz ve Akdeniz Dünyası, Cilt II, Çev.: Mehmet Ali Kılıçbay, Eren Yayıncılık ve Kitapçılık, İstanbul, 1990.
- Chaney, David, Yasam Tarzları, Dost Kitabevi Yayınları, Cev.: İrem Kutluk, Ankara, 1999.
- Doğan, M. Cihangir, Doğan, M. Said, Yörüklerin Sosyal ve Kültürel Hayatı (Antalya Örneği), Kızılelma Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- Eröz, Mehmet, Yörükler, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1991.
- Lindner, R. P. Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar, Çev.: Müfit Günay, İmge Kitabevi, Ankara, 2000.